

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯДА ИННОВАЦИЯЛАР ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ INNOVATIONS IN PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY

Сайфуллаев А.А.,
Бухоро, Бухоро давлат университети
изланувчиси.
azizbek.sayfullayev.96@mail.ru

БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯНИ ЎРГАТИШ УСЛУБЛАРИ

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9513-2020-10-7>

АННОТАЦИЯ

Мақолада таълим муассасалари ўқувчи ва талабалари, аҳолининг кенг қатламлари ўртасида соғломлаштириш, жисмоний тарбия, оммавий спорт ишларини ташкил этиш, комплекс спорт мусобақаларини ўтказиш, ёшлар орасидан иқтидорли спортчиларни саралаб олиш ва уларни мақсадли тайёрлаш каби йўналишларда комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш назарда тутилган.

Калит сўзлар: ўқитувчи, кўргазмалилик, Таълим вазифалари, таълим, спортчи, халқаро иштирокчи, ўқувчилар индивиди, машқ, самара.

Сайфуллаев А.А.,
Бухара, Исследователь Бухарского
государственного университета.
azizbek.sayfullayev.96@mail.ru

МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ФИЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

АННОТАЦИЯ

В статье предусматривается реализация комплексных мероприятий в области здравоохранения, физического воспитания, организации массовых видов спорта, комплексных спортивных соревнований, отбора талантливых спортсменов и их целенаправленной подготовки среди студентов образовательных учреждений и населения.

Ключевые слова: учитель, выставка, учебные задания, образование, спортсмен, международный участник, ученическая личность, упражнение, результативность.

Sayfullayev A.A.,
Bukhara, Researcher of Bukhara State University.
azizbek.sayfullayev.96@mail.ru

METHODS OF TEACHING PHYSICAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS

ABSTRACT

The article provides the implementation of complex measures in the field of health care, physical education, organization of mass sports, complex sports competitions, selection of talented athletes and their targeted training among students of educational institutions and the population.

Keywords: teacher, exhibition, training tasks, education, athlete, international participant, student personality, exercise, performance.

Ўзбекистон Жисмоний тарбиянинг ўқитиш предмети сифатидаги махсус билим ва ҳаракат фаолиятлари ўқитувчидан ўқитишга хос маълум усуллар ва усулиятларни билишни талаб этади. Таълим (ўқитиш)нинг усулиятлари кўп бўлишига қарамай, уларнинг ҳеч бири универсал эмас. Таълим усулиятларининг тавсифини билиш бу услублар таркибидан қулайини танлаб олишга, ўқитиш вазифаларини ҳал қилиш учун нисбатан самаралиларини ажратиб олишга имкон беради.

Ўқитиш жараёнининг турли шароитда, турли хилдаги шу-ғулланувчилар билан кенг доирадаги вазифаларни ҳал этиш имкониятини берадиган ва тарбиячи ёки мураббий қўллайдиган фаолиятни усулият деб аташ қабул қилинган бўлади. Масалан: кўргазмалилик билан ҳаракат фаолиятлари билан таништириш, уларни турли ёшдаги ўқувчилар, катталарда такомиллаштиришдек турли хилдаги Таълим вазифаларини осон ҳал қилишда фойдаланиш мумкин.

Усул – бу педагогнинг шундай таъсир фаолиятики, ўқитишнинг қандайдир маълум бир шароитида Таълимнинг хусусий вазифаларини (ёки ўша вазифаларни бирор қисмини) осон ҳал этиш учун қўлланилади. Масалан: машқни ўқувчига ёнламасига-ўзи ён томони билан туриб ўсиб келаётган ёш авлод жисмоний тарбияси ва спортда инновацион технологиялар Халқаро иштирокчилар ҳамкорлигида республика илмий-амалий анжумани материаллари 117 кўрсатиши ўқувчига тўғри туриб кўрсатгандан яхшироқ самара беради. Тушунча осон ҳал бўлади.

Ҳар бир методнинг турли хил методик усуллари бўлиши мумкин. Улар сон-саноксиз даражада кўп бўлиб, маълум вақт мобайнида айримлари йўқ бўлиб кетса, айримларининг кўринишлари ўзгаради, ўқитувчининг ижодий изланиши, фаолияти натижасида янгилари ҳам вужудга келиб, амалда қўлланилади. Кўпинча ўқитиш даражасига хос методик усуллар ҳажмини ўқитувчи, мураббийни кўпроқ билиши уларнинг фаолиятига баҳо беришда муҳим рол ўйнайди.

Тажрибасиз ўқитувчиларда баъзан усулият – методик усулнинг ташқи аломатларини ўзида мужассамлагандек кўриниши мумкин. Масалан: айрим машқларни бўлақларга ажратиб ўргатиш уларнинг тизимини ярата олмасликка олиб келади, натижалар кутилгандай бўлмайди. Бу усул кўп ҳолда методик усулга ўхшаш бўлади. Аслида у янги ҳаракатни ўзлаштиришда қўлланиладиган асосий усулиятдир.

Таълимнинг усулиятларига қўйилган умумий талаблар. Ҳар қандай конкрет ҳолатда у ёки бу усулиятни мақсадга мувофиқ ҳолда қўллаш қатор талабларга риоя қилишни тақозо этади:

1. **Усулият албатта илмий асосланган бўлишлиги** (олий нерв фаолияти) мувофиқлиги.

2. **Қўйилган вазифага ўқитишнинг усулиятини мувофиқлиги.** Вазифаларнинг олдиндан аниқ белгиланмаслиги Таълимусулиятларини тўғри танлаш имконини бермайди. Мисол, дарсада “қозёл”дан оёқларни кериб таяниб сакрашни ўргатиш (ўқитиш) вазифаси қўйилган бўлса, усулиятни танлаш мумкин бўлмай қолади (бўлақларга ажратиш билан ва ҳаракатни тўла бажариш билан ўқитиш методларига таяниш мумкин ҳолос). Нисбатан аниқ вазифа, масалан, “қозёл”дан оёқларни кериб сакрашда қўллар билан “депсиниш”ни ўргатиш қўйилса, машқни бўлақларга ажратиш билан ўргатиш усулиятини қўллашга имконият пайдо бўлади.

3. **Таълим усулиятини ўқитиш жараёнида тарбиялаш характерини шакллантириши.** Ҳар бир танланган усулият айнан шу ҳаракат фаолиятини ўқитишнинг

фақат эффектини таъминлаш нуқтаи назаридангина баҳоланмай, тарбия вазифалари позицияси талабига қараб ҳам баҳоланиши зарур.

4. Усулиятларнинг қўлланиши Таълим тизимидаги барча принципларнинг мувофиқлиги ва амалда қўлланилишига таяни-шига лозимлиги. Усулиятни алоҳида олинган принцип билан алоқасини бир томонлама изохлаш ва уни тушунтиришга йўл қўйиб бўлмайди. Масалан: агар ўқитувчи кўрсатиш усулиятини қўллаган бўлса, уни кўргазмалилик принципига тўла риоя қилаётир деган хулосамиз нотўғри бўлади. Маълумки, бу принцип қатор усулиятлар тизими орқали қўлланилади.

5. Ўқув материалнинг хусусиятларининг мувофиқлиги. Ўқитиш методлари маълум даражада бўлсада жисмоний машқларни турларига боғлиқ бўлиб, айрим ҳолларда фақат сўз билан ифодаланишнинг ўзи кифоя қилса, нисбатан қийин вазифаларни ҳал қилишда эса кўрсатиш усулиятини ҳам қўллаб туришга тўғри келади. Уйналадиган машқлар, гимнастика, спорт ва туризм тарзидаги машқларни ўқитиш ўзининг хусусий

Усулиятларига эга эмас. Жисмоний тарбия усулиятлари жисмоний машқларнинг барча турлари учун бир хилдир. Шу билан бирга бу турларнинг ҳар қайси қандайдир даражада бўлсада, бир хил усулиятнинг усуллардан фойдаланишга йўналтирилган бўлиб бошқаларидан нисбатан озроқ фойдаланилади. Бундай қарамлилик қанчалар кам бўлса ўқитиш натижаси шунча яхши бўлади.

6. Ўқувчилар индивиди ва гуруҳни тайёргарлигини мувофиқлиги. Масалан, айрим ҳаракат фаолиятларини ўзлаштиришда яхши тайёргарликка эга ўқувчилар учун қисмларга ажратиб ўргатиш методини қўллаш мақсадга мувофиқ эмас, нисбатан тайёргарлиги мавжуд бўлганлари учун эса бу ҳаракат фаолиятни эгаллашни йўлланма берувчи машқлар билан бошлаш лозим бўлади. Сўз билан ифодалаш усулиятидан фойдаланишда ўқув-чиларнинг умумий билимлари даражаси бирмунча юқори бўлса ўрганиш жараёни осон кечади. Масалан: “вираж” бўйлаб югуришни тушунтиришда уларни физика соҳаси бўйича билимига таянишимизга тўғри келади ваҳ.к.

7. Ўқитувчининг индивидуал хусусиятлари ва имкониятларини мувофиқлиги. Албатта, ҳар бир педагог Таълимнинг барча усулиятларини тўла ҳажмда эгаллаган бўлиши, ба ози ўқитувчилар айрим усулиятларни яхши, айримларини эса яхши билмайдилар. Жисмоний тарбия жараёнида ўқитувчининг бундай хусусиятларни ҳисобга олишга тўғри келади. Агар маълум ҳолатда икки хил усулиятдан бир хил натижа чиқиши аниқ бўлиб қолса, албатта, ўқитувчи ўзи пухта билган усулиятни қўллаши лозим.

8. Машғулотлар шароитининг мувофиқлиги. Масалан, мактабдаги дарсларда тирмашиб чиқишга ўргатиш фақат бир ёки икки арқон билан амалга оширилса, ҳаракатни бир бутунлигича тўла ўргатиш усулиятидан фойдаланиш самара бермайди чунки машғулотнинг зичлигига путур етади. Сўздан фойдаланиш методидида ўқитувчи залнинг акустикасинива спорт майдонининг сатҳини ҳисобга олмаса ўзи учун қўшимча нокерак муаммоларга дуч келади.

9. Усулиятларнинг турли хилларидан фойдаланиш талаби. Усулиятларнинг ҳечқайсиси бири гегемон, етакчи ёки универсал бўла олмайди. Уларнинг барча турларидан фойдаланиш, Таълимнинг самарасини оширади. Ҳар бир усулиятнинг ўзига хос яхши томонлари бўлишини эътибордан соқит қилиб бўлмайди. Улардан саводсизларга фойдаланишнинг оқибати яхши бўлмайди. Самара бераётган усулиятлар бошқа пайтда умуман яроқсиз, хатто зарарли ҳам бўлиб қолиши мумкин. Шунинг учун педагогика жараёни Таълимнинг усулиятларидан мақсадга мувофиқини танлай билишни тақозо этади. Кўрсатиш тушунтириш билан, тушунтиришни кўрсатиш билан ифодалаш, тузатишлар кўрсатмалар ва ҳоказолар билан қўшиб олиб борилган ўқув-тарбия жараёни амалиётда ўз самарасини тез кўрсатади. Шуғулланувчиларнинг барчаси учун ярайдиган, Таълим шароитининг барчаси шароитига мос келадиган усулиятлар умуман йўқ десак хато қилмаган бўламиз. Амалиётда қайси бир усулиятни универсал метод сифатида юқори баҳоласак, уни барча ўқитувчи қўллай бошлайди, бу ўз навбатида, ўқитувчи ижодкорлигини чегаралаб қўяди, ўқувчининг барча имкониятларидан фойдаланиш имконини бермайди. Бу фикр П.Ф. Лесгафт томонидан

образли тарзда ифодаланган: “айтиш мумкинки: “Усул-бу мен”. Усул шундан иборатки, билимли, тушунадиган ўқитувчи ўз ишини ўзи олиб бораверади”. Таълим усулиятларини тавсифи. Ўқувчиларнинг билимларини ошириш, малака ва кўникмаларни эгаллаш учун Таълим методлари уч гуруҳга ажратилади. Ҳар бир гуруҳ бир неча хил методларни ўз ичида мужассамлаштирган. Мужассамлаштирилган усулиятларни жисмоний тарбия Таълими жараёнидаги ўрнига кўра сўздан фойдаланиш, кўргазмаларни ҳис қилиш ва амалий усулиятлар деб гуруҳланади ва улардан педагогик жараёнда кенг фойдаланилади. Ўқитишнинг усулиятлари усулиятларнинг мавжуд уч гуруҳи орқали ўзлаштирилган фаолияти билан организмнинг турли анализаторли ритизими ёрдамида таништириш таоминланади: ўқувчи эшитади, укади, ўзи ҳаракат жараёнини ҳис қилади. Ишга иккала сигнал системаси жалб қилинади. Ҳаракат фаолиятини ўқитишда амалий усулиятлар муҳим аҳамият касб этади. Биринчиси иккинчисига пойдевор қўйса, уни кўриб битириш – яъни ҳаракат фаолиятининг ижроси ўйин ёки мусобақа усулияти орқали амалга оширилади.

Хулоса ўрнида айтиш керакки, синфдан ташқари иш шакллари ташкил этиш бошқариш жараёнларида аввалги иш тажрибалари, эришилган ютуқлар ҳамда илмий-назарий тадқиқотлар натижалари муҳим аҳамият касб этиш билан фаннинг асосий омили сифатида хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш.М. “Жисмоний тарбия ва оммавий спортни янада ривожлантириш чоратadbирлари тўғрисида № 2018 йил 18 июлдаги ПФ-5483-сонли Фармони
2. Мирзиёев Ш.М. “Мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” 2019 йил 8 май,
3. пқ-4312-сон Фармони
4. Расулев А.Т., Пулатов А.А., Қосимова М.У. Ўзбек халқ ўйинлари уларнинг таснифи ва тавсифи. //Ўқув қўлланма. Тошкент, 1996.
5. Расулев А.Т., Пулатов А.А., Қосимова М.У. Ўзбек халқ ўйинлари уларнинг таснифи ва тавсифи. //Ўқув қўлланма. Тошкент, 1996.
6. Усмонхўжаев Т.С., Қосимова М.У. 500 машқ ва ҳаракатли ўйинлар. Т.: ЎзДЖТИ нашриёт бўлими. 1999.
7. Усмонхўжаев Т.С., Хўжаев Ф. Ҳаракатли ўйинлар. Т.: Ўқитувчи, 1992
8. Ergashev Jahongir Yunus ugli. On problem of the composition of Bukhara market and volume of trade in late medieval period.- International Journal of Psychosocial Rehabilitation.- Volume 24, Issue 3, UK, 2020. – P. 325-330. (Scopus journal)
9. Ergashev Jahongir Yunus ugli. Development of transportation types and their usage on caravan roads in middle ages.- International Journal on Integrated Education journal. - Volume 3, Issue II, Feb 2020. – P. 19-23 (impact factor – 5.06)
10. Ergashev J.Y. Transportation means on the caravan roads of the late middle ages // International Scientific Journal “History Research Journal”, 5(5), -P.10-19. Impact factor search 5.3 # 39.
11. Нормуродов А.Н. Жисмоний тарбия. Тошкент. “Ўзбекистон”, 1996.
12. Усмонхўжаев Т.С., Хўжаев Ф. «Бошланғич синфларда жисмоний тарбия», ўқув қўлланма. Т., «Ўқитувчи», 1996 й.
13. Абдуллаев А., Хонкелдиев Ш. Жисмоний тарбия назарияси ва усулияти. Олий ўқув юртлири учун дарслик. Тошкент., - “ЎзДЖТИ нашриёт матбаа бўлими” – 2007.